

Народна банка Србије

ЦЕНТАР ЗА ПОСЕБНУ КОНТРОЛУ – AML

**АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА НА ДОСТАВЉЕН
УПИТНИК О АКТИВНОСТИМА БАНКЕ ИЗ
ОБЛАСТИ УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ ОД ПРАЊА
НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА ЗА 2023.
ГОДИНУ**

Новембар 2024. године

Уводне напомене

Народна банка Србије у оквиру надзора пословања банака врши посредно праћење и анализу активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма и најмање једном годишње објављује анализу података/одговора из Упитника о активностима банке у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Упитник). Анализа Упитника сачињава се како би се сагледала улога и значај банкарског сектора у целокупном систему спречавања прања новца и финансирања тероризма, с обзиром на то да банке, због свог значаја за финансијски систем, имају посебно место у овом систему. Ова анализа свакако утиче и на даље унапређење приступа заснованог на процени ризика у надзору активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

Питања у Упитнику груписана су у 11 целина:

Део I: Општи подаци о банци;

Део II: Подаци о странкама;

Део III: Структура странака по процењеном степену ризика;

Део IV: Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке;

Део V: Подаци о трансакцијама и производима;

Део VI: Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу;

Део VII: Кореспондентски односи;

Део VIII: Обука запослених;

Део IX: Организациона структура;

Део X: Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу за спречавање прања новца и финансирања тероризма и извештавање Управе за спречавање прања новца (у даљем тексту: Управа);

Део XI: Интерна ревизија и унутрашња контрола

Основни циљеви сачињавања анализе података из Упитника су:

– редовно сагледавање стања у процесу идентификовања, мерења и управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему ради правовременог

препознавања области које могу указати на повећање изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма;

– посредно праћење ефикасности и адекватности успостављеног система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему и идентификовање могућих недостатака у оквиру система управљања ризиком;

– благовремено указивање банкама на потенцијалну изложеност ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Анализом података и информација у вези са управљањем ризиком од прања новца и финансирања тероризма у банкарском сектору, може се закључити да банке, иако знатно изложене наведеном ризику, њиме адекватно управљају.

Ова анализа извршена је на основу података за период јануар–децембар 2023. године које су банке доставиле Народној банци Србије.

У периоду обухваћеним овом анализом у банкарском сектору Републике Србије пословало је 20 банака, што је за једну банку мање у односу на стање на дан 31. децембра 2022. године.

САДРЖАЈ:

I Основна запажања.....	5
II Општи подаци о банкама	7
III Подаци о странкама	8
IV Структура странака по процењеном степену ризика.....	14
V Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке.....	21
VI Подаци о трансакцијама и производима.....	22
VII Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу	27
VIII Кореспондентски односи	28
IX Обука запослених.....	28
X Организациона структура	29
XI Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу и извештавање Управе за спречавање прања новца	32
XII Интерна ревизија и унутрашња контрола	34

I Основна запажања

На основу извршене анализе квантитативних и квалитативних података и информација из Упитника изведен је општи закључак да је изложеност банкарског сектора ризику од прања новца и финансирања тероризма и у овом, као и у раније анализираним периодима, **на средњем нивоу**, као што је закључено и последњом Националном проценом ризика од прања новца и Националном проценом ризика од финансирања тероризма.

Основна запажања до којих се дошло анализом прикупљених података, а у вези с показатељима фактора изложености **инхерентном** ризику од прања новца и финансирања тероризма у посматраном периоду јесу, између осталог, следећа:

- У односу на претходно анализирану годину (стање на дан 31. децембра 2022. године) укупан број банака се смањио, као и број локација на којима се може успоставити пословни однос и број локација на којима су се могле извршити готовинске трансакције;
- Укупан број запослених у банкарском сектору смањен је за 65;
- Број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама смањен је за 1.377;
- Укупан број странака у банкарском сектору у односу на претходну годину смањен за 3,24%, односно за 362.231 странку у апсолутном износу, и на крају 2023. године износио је преко 10,82 милиона, од чега је број странака резидената износио преко 10,69 милиона (од тога 9,8 милиона физичких лица резидената, око 369 хиљада правних лица резидената и преко 428 хиљада предузетника), док је број нерезидената износио око 134 хиљаде (око 130 хиљада односи се на физичка лица нерезиденте, а 4 хиљаде на нерезидентна правна лица);
- Повећано је оптерећење запослених у погледу просечног броја странака по запосленом;
- На дан 31. децембра 2023. године са 26.365 странака успостављен је пословни однос путем видео-идентификације, што је за 10.199 клијената више у односу на претходно анализирану годину;
- У 2023. години за 31 странку идентитет је утврђен и проверен на основу квалификованог електронског сертификата странке;
- У 2023. години није било значајније промене у структури учешћа странака према степену ризика, резидентности и примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке;
- Банке примењују појачане радње и мере на све странке класификоване у висок ризик, али, сигурности ради, и на преко 41 хиљаду странака које су сврстане у средњи или низак степен ризика;

- Према достављеним подацима, у посматраном периоду извршено је више од 868 милиона безготовинских и преко 129 милиона готовинских трансакција, што је у односу на претходно анализирану годину представља повећање и једних и других трансакција;
- У односу на претходно анализирану годину укупна вредност кредита обезбеђених 100% депозитом повећана је за око 21 милион евра и на дан 31. децембра 2023. године износила је преко 125 милиона евра;
- На дан 31. децембра 2023. године 16 банака има успостављен лоро коресподентски однос, и то: с банкама које имају седиште у Европској унији – њих 13, с банкама које имају седиште ван Европске уније – њих 14, док су се четири банке изјасниле да немају успостављене лоро коресподентске односе. Банке имају укупно 179 закључених уговора, који се односе на 86 банака из Европске уније и 81 банку ван ње;
- Пет банака се изјаснило да су затвориле укупно 16 лоро рачуна, наводећи као разлог престанак рада банке, спајање уз припајање и неактиван рачун, економску неисплативост за одржавање рачуна и захтев за гашење рачуна од стране клијента.

На основу приказаних показатеља фактора изложености инхерентном ризику, банке, као највећи чиниоци финансијског система, представљају најосетљивији део финансијског сектора у смислу изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Међутим, запажања до којих се дошло анализом података и информација у вези с мерама које су банке предузеле ради адекватног **управљања и контроле ризика** од прања новца и финансирања тероризма у посматраном периоду указују да је наведени ризик значајно умањен, између осталог, на следеће начине:

- Све банке су успоставиле сопствене системе за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма примењујући приступ заснован на процени овог ризика, узимајући при томе у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца;
- Све банке поседују посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција и лица;
- Све банке користе неку од комерцијалних база за филтрирање странака и трансакција по ембарго и тзв. „црним листама” (*OFAC*, УН, ЕУ и сл.);
- Посебну организациону јединицу која се бави искључиво спровођењем Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Закон) има 17 од 20 банака, док три банке те послове извршавају у оквиру других организационих јединица;
- У анализираном периоду ни у једној банци није било случајева да је банка утврдила да је лице с којим успоставља пословни однос или чију трансакцију извршава, или лице с којим је раније

устостављен пословни однос – означено лице у смислу прописа о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење;

– Све банке су се изјасиле да су прописале процедуре за интерно пријављивање кршења одредаба Закона путем посебног и анонимног канала комуникације;

– У 18 банака област спречавања прања новца и финансирања тероризма обухваћена је извештајем спољног ревизора;

– У току 2023. године 15 банака извршило је унутрашњу ревизију;

– У посматраном периоду све банке су извршиле унутрашњу контролу која се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма;

– У периоду 1. јануар – 31. децембар 2023. године 18 банака је прекинуло пословни однос у 152.403 случаја (по броју прекинутих пословних односа издвајају се три банке, са по 70.920, 49.861 и 19.800 прекинутих пословних односа), од чега је 13 банака имало 81.093 случаја која се односе на прекид пословног односа због немогућности извршења радњи и мера из члана 7. става 1. тачака 1–5 Закона, 12 банака је имало 368 случајева прекида пословног односа због неприхватљивости клијента према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма, док се преосталих 70.938 случајева у девет банака односи на прекид пословног односа због других разлога;

– У посматраном периоду било је укупно 3.117 случајева одбијања успостављања пословног односа / извршења трансакције код 19 банака (више од 50% случајева се односи на једну банку), 617 случајева се односи на одбијање успостављања пословног односа / извршења трансакције код 13 банака због немогућности извршења радњи и мера из члана 7. става 1. тачака 1–5 Закона, 1.814 случајева у 15 банака се односи на одбијање успостављања пословног односа / извршења трансакције због неприхватљивости клијента према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма, док се код десет банака 686 случајева одбијања успостављања пословног односа / извршења трансакције односи на друге разлоге;

– У периоду 1. април 2018 – 31. децембар 2023. обуку је успешно завршило преко 60 хиљада запослених у банкарском сектору.

II Општи подаци о банкама

На дан 31. децембра 2023. године у Републици Србији 20 банака има дозволу за рад Народне банке Србије. Према достављеним одговорима, банке успостављају пословни однос са странком на укупно 1.450 локација, при чему, шест банака пословни однос са странком може да успостави на до десет локација, три банке на од 11 до 50 локација, четири банке спадају у групу код којих се пословни однос може успоставити на од 51 до 100 локација, пет банака успостављају пословни

однос са странком на од 101 до 200 локација, док је код једне банке могуће успоставити пословни однос на више од 200 локација.

У банкарском сектору готовинска трансакција може се извршити на укупно 1.577 локација, при чему осам банака спада у групу оних које имају до десет таквих локација, једна банка је у групи оних које имају од 11 до 50 таквих локација, пет банака врши готовинске трансакције на од 51 до 100 локација, четири банке имају од 101 до 200, а две банке преко 200 таквих локација.

Укупан број запослених у банкарском сектору на дан 31. децембра 2023. године износи 21.647, док број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама износи 11.300, односно око 52% укупног броја запослених. На основу извршене анализе, у односу на стање на дан 31. децембра 2022. године смањен је укупан број запослених за 65, као и број запослених који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама за 1.377.

На нивоу банкарског сектора, просечан број странака по запосленом који непосредно обавља послове у вези са странкама и трансакцијама износи око 958, док је просечан број обављених трансакција по запосленом у периоду јануар–децембар 2023. године износио 46.094, што је за 3.544 трансакције више него у истом периоду 2022. године. У односу на претходно анализирани период повећано је оптерећење запослених у погледу просечног броја странака по запосленом за око 76.

III Подаци о странкама

На дан 31. децембра 2023. године укупан број странака у целокупном банкарском сектору износио је 10.826.213, што посматрано у односу на стање на дан 31. децембра 2022. године представља смањење од 3,24%, односно за 362.231 странку у апсолутном износу.

У периоду 1. јануар – 31. децембар 2023. године прекинут је пословни однос са 152.403 странке (при чему се по броју прекинутих пословних односа издвајају три банке, са по 70.920, 49.861 и 19.800 прекинутих пословних односа). На постављено питање у Упитнику у колико случајева је прекинут пословни однос, услед немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке, 13 банака је одговорило да су прекинути пословни односи са 81.093 странке. Због неприхватљивости клијента према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма, у посматраном периоду 12 банака је прекинуло 368 пословних односа. У девет банака је у 70.938 случајева прекинут пословни однос из других разлога: криптовалуте, ризик од санкција, прекид пословног односа услед објављивања нових лица на листи *OFAC*, непостојање економске оправданости пословања у Републици Србији, репутациони ризик, немогућност извршења трансакција – непотпуна документација, одбијање извршења трансакције због шифре плаћања 312 (реекспорт), мера санкција, отпис застарелих потраживања према корисницима финансијских услуга по допису Народне банке Србије, рачуни старе девизне штедње нису мигрирани у нови

информациони систем банке, већ је креирана нова апликација где су мигрирани сви клијенти с балансирања које су у тренутку миграције имали у старом информационом систему, сумња у преварне радње, допис друге банке, злоупотреба рачуна, прекид пословног односа услед немогућности успостављања контакта са клијентима ради обнављања сарадње, санкционисана лица, офшор лица, неприхватљиви клијенти у складу с Политиком прихватљивости високоризичних клијената, негативне информације, трансфер новца с рачуна правних лица на рачуне физичких лица, која се одмах, односно у краћем временском периоду по пријему, готовински подижу, пословање клијената одступа од делатности и од наведеног промета које је клијент најавио, избегавање трансакција које подлежу пријави Управе.

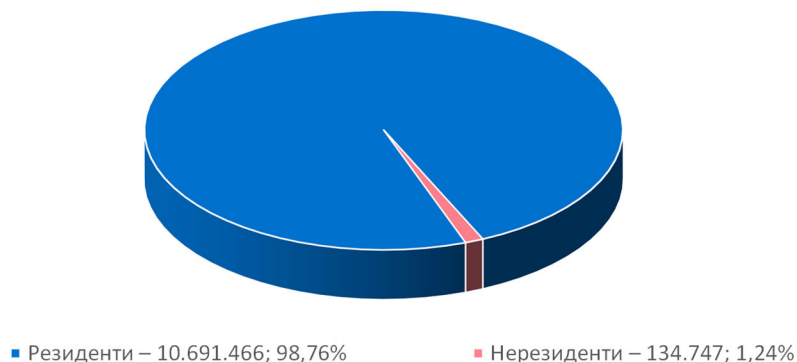
Од банака су прикупљени и обрађени подаци који се односе на примену Одлуке о условима и начину утврђивања и провере идентитета физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације („Службени гласник РС”, бр. 15/2019, 84/2020 и 49/2021) – поступак видео-идентификације. У 2023. години утврђивање и проверу идентитета странке коришћењем средстава електронске комуникације и без обавезног физичког присуства лица које банка идентификује (путем видео-идентификације) извршило је шест банака за укупно 28.803 странке (што је за преко 78% више него претходне године). У оквиру овог броја је и 2.165 предузетника (у 2022. години их је било 1.605) и 273 заступника странака које су правна лица (у 2022. години их је било 169) за које је идентитет утврђен и проверен на овај начин, и то све од стране једне банке, на коју се односи преко 83% укупног броја странака чији је идентитет утврђен на овај начин. У анализираном периоду у 3.614 случајева прекинут је поступак видео-идентификације због околности које се нису могле отклонити у току самог поступка. Ниједна банка, ни у овом периоду, на овај начин није утврдила/проверила идентитет странке на основу личног документа који нису издали државни органи Републике Србије.

У посматраном периоду за 31 странку идентитет је утврђен и проверен на основу квалификованог електронског сертификата странке.

На основу добијених података од банака структура странака по резидентности, по правној форми организовања правних лица резидената, као и структура нерезидената са аспекта ризичности земље у банкарском сектору, приказана је на графиконима од 1 до 6.

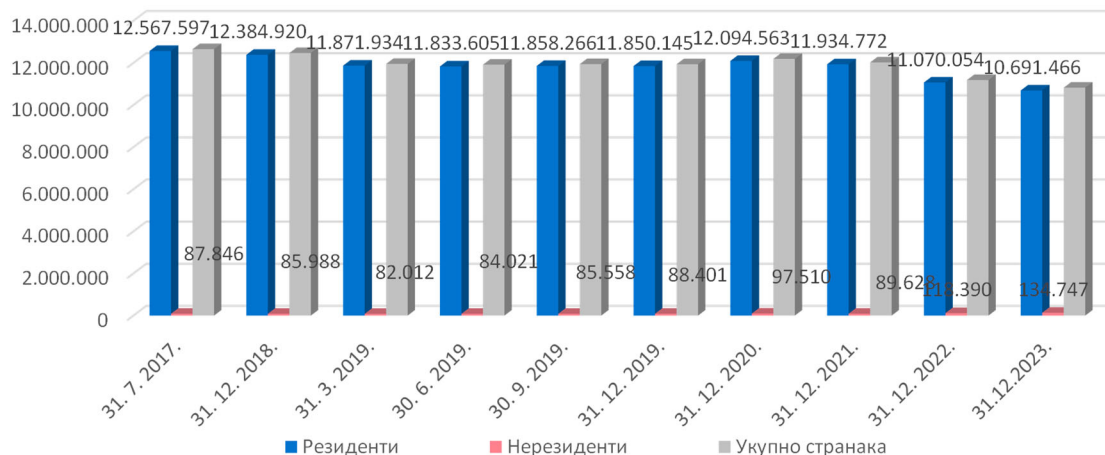
Графикон 1 приказује апсолутно и релативно учешће странака резидената и нерезидената у целокупном банкарском сектору на дан 31. децембра 2023. године. Као и у претходно анализираним периодима, није било значајних промена у структури странака по резидентности у банкарском сектору.

Графикон 1. Структура странака по резидентности на дан 31. 12. 2023. године

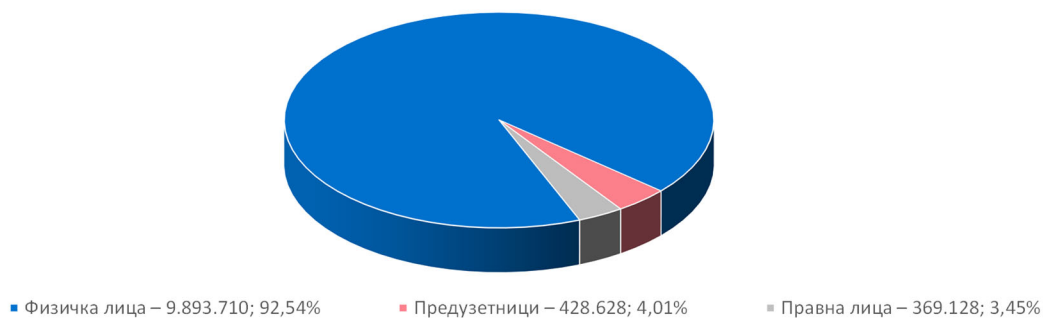
Преглед структуре броја странака по резидентности за периоде од 31. јула 2017. године закључно са анализираним периодом приказан је на Графикону 1а.

Графикон 1а. Структура укупног броја странака по резидентности у периодима

Од укупног броја резидената, највеће учешће и даље имају физичка лица (92,54%), док појединачна учешћа правних лица резидената и предузетника износе 3,45%, односно 4,01%. (Графикон 2).

Графикон 2. Структура странака резидената на дан 31. 12. 2023. године

Поредећи је са стањем на дан 31. децембра 2022. године, структура странака резидената остала је готово непромењена, уз незнатно смањење учешћа физичких и правних лица и повећање учешћа предузетника.

Структура правних лица резидената по правној форми организовања приказана је на Графикону 3, док је преглед ове структуре у периодима од 31. децембра 2019. године до 31. децембра 2023. године приказан на Графикону 3а.

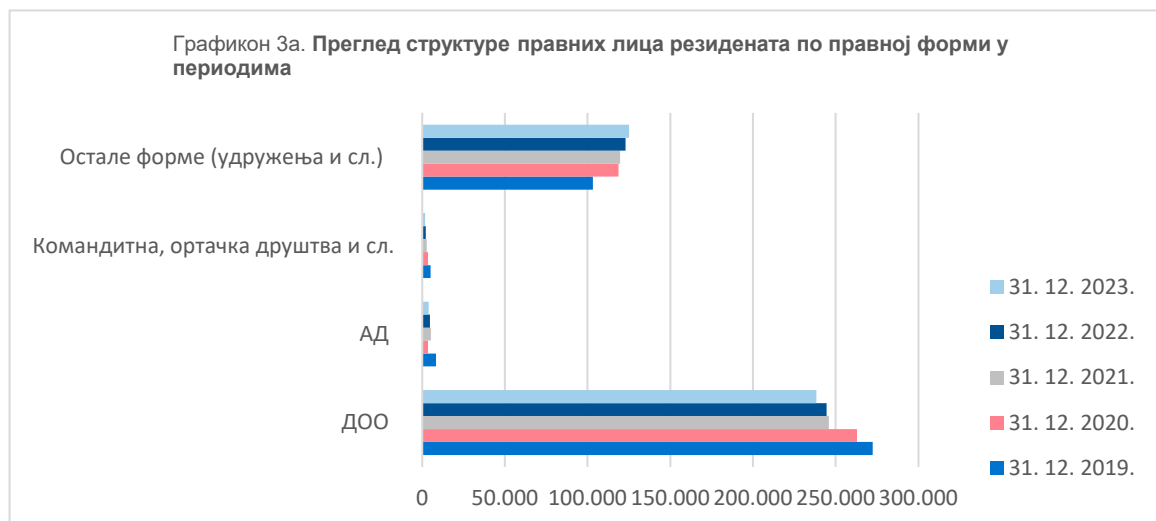
Графикон 3. Структура правних лица резидената по правној форми организовања са стањем на дан 31. 12. 2023. године

Као и у претходно посматраним периодима, у укупном броју резидената правних лица највеће учешће имају привредна друштва са ограниченом одговорношћу (д.о.о.) – 64,56%, при чему је важно истаћи да је за ову правну форму Националном проценом ризика процењен повишен степен ризика од прања новца и финансирања тероризма, док учешће правних лица која су организована као акционарска друштва (а.д.) износи 1,08%.

Учешће правних лица организованих у друге правне форме (командитно друштво, ортачко друштво) износи свега 0,46%, непрофитних организација 20,83%, тј. 76.901, а на остале форме (удружења, задужбине, фондације, спортска удружења и сл.) односи се преосталих 13,07%, тј. 48.260 странака.

У односу на стање на дан 31. децембра 2022. године смањен је број странака привредних друштва са ограниченом одговорношћу за 6.153, странака акционарских друштава за 735 и странака привредних друштава које су организоване у друге правне форме (командитна, ортачка друштва и сл.) за 505. Број странака правних лица организованих у форми удружења и сл. повећао се за 2.308.

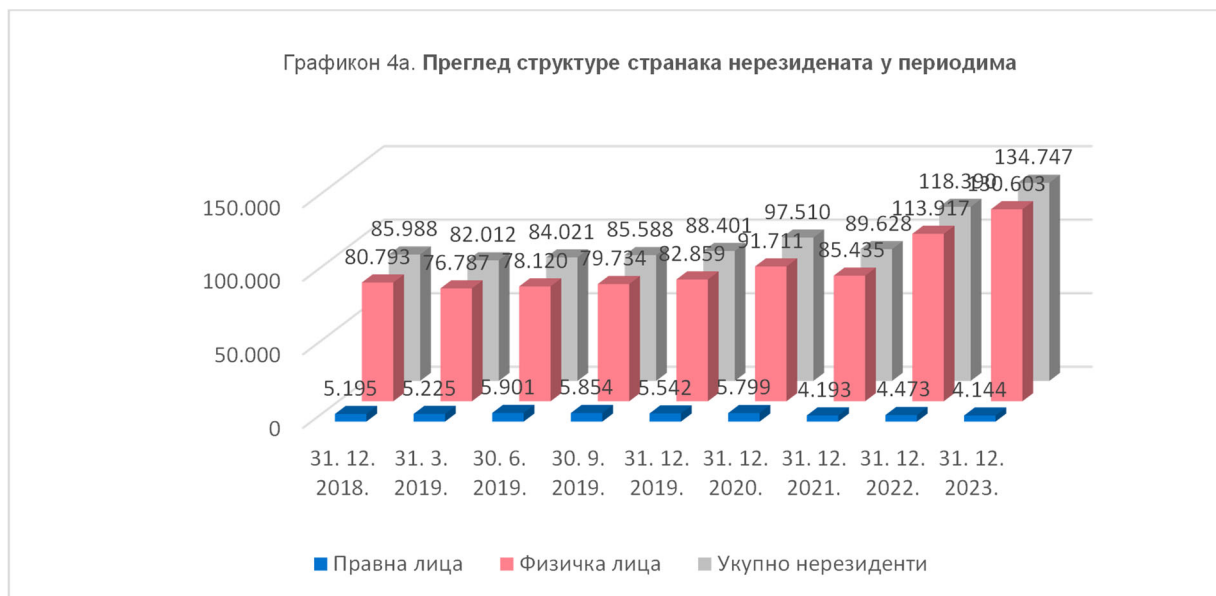

Структура укупног броја странака нерезидената у банкарском сектору на дан 31. децембра 2023. године приказана је на Графикону 4, док је преглед структуре ових странака у периодима од 31. децембра 2018. године до 31. децембра 2023. године приказан на Графикону 4а.

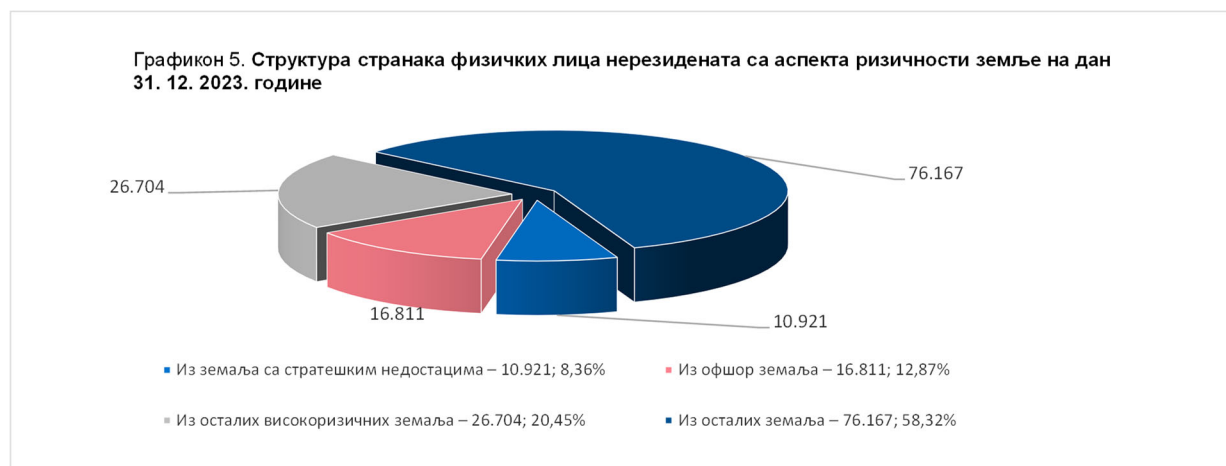
Укупан број странака нерезидената на дан 31. децембра 2023. године износи 134.747. У односу на претходно анализирану годину (стање на дан 31. децембра 2022. године) укупан број ових странака повећан је за 16.357, тј. број странака нерезидената физичких лица повећао се за 16.686, што је у највећој мери последица доласка великог броја држављана Русије и Украјине у Србију

услед актуелних геополитичких дешавања, док се број правних лица нерезидената смањио за 329 странака.

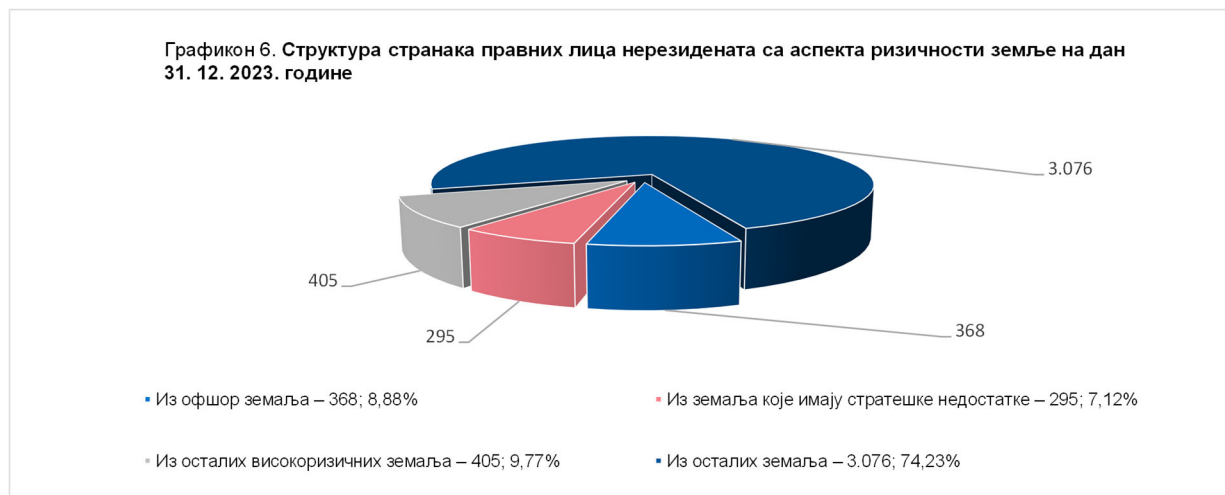
На основу приказаних података може се закључити да се укупан број странака нерезидената, а посебно физичких лица, на крају анализираног периода повећао у односу на претходно анализиране године.

Структуре странака физичких односно правних лица нерезидената са аспекта ризичности земље порекла, пребивалишта, боравишта странке, односно стварног власника странке приказане су на графиконима 5 и 6.

Удео физичких лица из високоризичних земаља у укупном броју нерезидената физичких лица износи 20,45%, док су њих 8,36% из земаља које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Поред наведеног, 12,87% удела односи се на нерезиденте физичка лица из офшор земаља, док преовлађујуће учешће имају физичка лица из

осталих земаља која немају висок или повишен ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма. У односу на претходни период забележен је пораст учешћа физичких лица нерезидента из земаља које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма и учешће ових лица из офшор земаља.

Као и код физичких лица нерезидената, највећи удео у структури правних лица нерезидената (74,23%) имају правна лица из осталих земаља које не носе повишен ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма. Затим следе правна лица из осталих високоризичних земаља са учешћем од 9,77%, правна лица из офшор земаља са учешћем од 8,88% и правна лица из земаља које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма – 7,12%. Укупан број нерезидената правних лица који у власничкој структури имају лица из земаља с процењеним високим нивоом ризика износио је 530, а укупан број оних који у власничкој структури имају офшор правно лице износио је 217. У посматраном периоду 36 нерезидената правних лица у власничкој структури имало је траст, док је 485 нерезидената правних лица у власничкој структури имало резиденте.

IV Структура странака по процењеном степену ризика

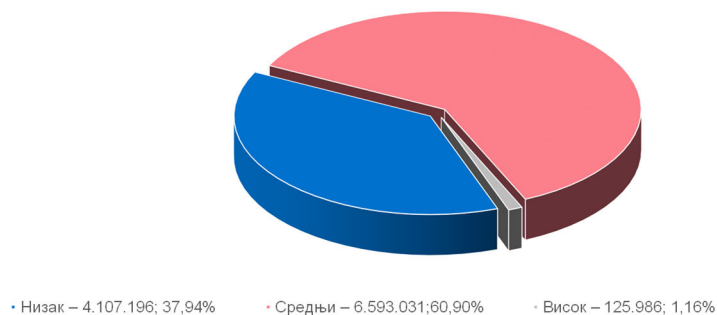
Све банке, у складу са Законом и Одлуком, између осталог, сачињавају анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа, односно услуге које обвезник пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције, узимајући притом у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца.

У зависности од резултата извршене анализе, банке су своје странке класификовале у следеће категорије ризика: низак, средњи и висок (Графикон 7).

Према достављеним подацима о извршеној класификацији странака према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, банке су највећи део странака

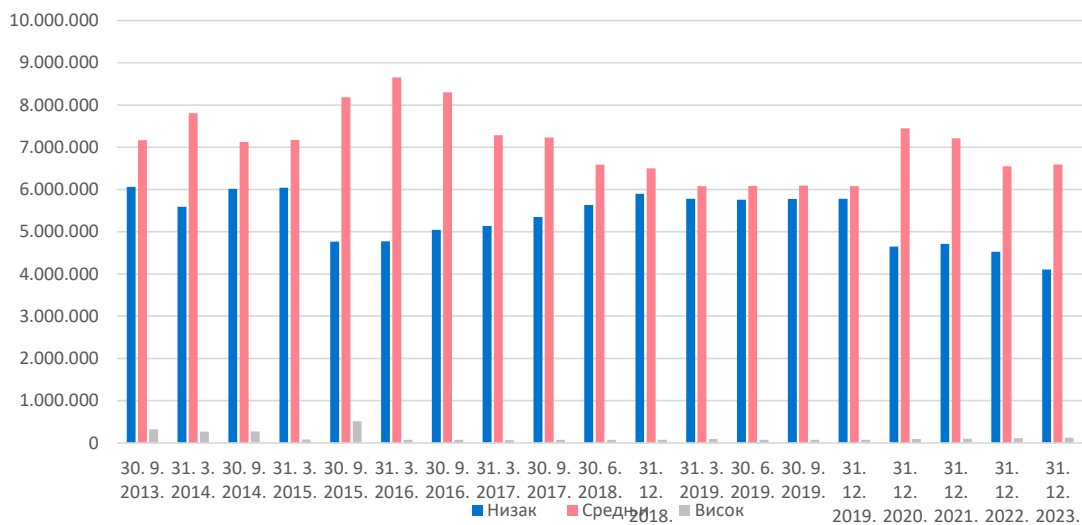
(60,90%) сврстале у категорију средњег ризика, 37,94% странака сврстано је у категорију ниског, а свега 1,16% у категорију високог ризика.

Графикон 7. Структура странака према степену ризика на дан 31. 12. 2023. године

Преглед структуре странака по степену ризика, са стањем на одређени дан у периодима приказана је на Графикону 7а, док је преглед кретања броја странака високог ризика у банкарском сектору у периодима приказан на Графикону 7б.

Графикон 7а. Структура странака по степену ризика у банкарском систему, са стањем на дан по периодима

У односу на претходно анализирану, 2022. годину, у банкарском сектору није било значајне промене у структури странака према степену ризика.

На основу података приказаних на Графикону 76 може се закључити да је број странака високог ризика у анализираном периоду, који износи нешто више од 125 хиљада, изнад просека за наведене периоде.

Структура странака класификованих у висок ризик од прања новца приказана је на Графикону 8.

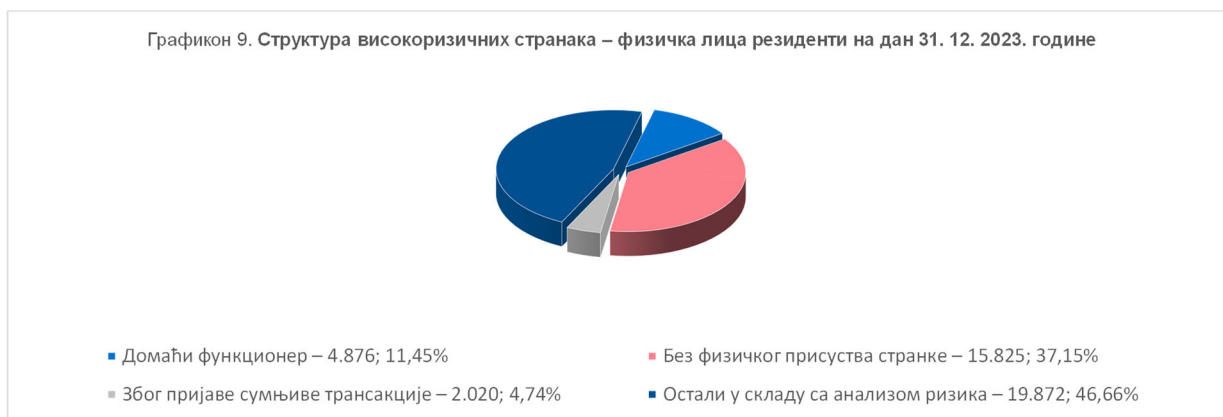
Највеће учешће имају физичка лица резиденти, друго место заузимају физичка лица нерезиденти, а затим следе правна лица резиденти и предузетници, док најмање учешће имају правна лица нерезиденти.

Преглед структуре странака високог ризика са стањем на дан у периодима приказан је на Графикону 8а.

Као и у претходно анализираним периодима, највеће учешће у структури странака високог ризика имају физичка лица резиденти, а најмање правна лица нерезиденти, сразмерно њиховом укупном броју. На другом месту налазе се физичка лица нерезиденти, и у односу на претходни посматрани период, види се њихово значајно повећање. На трећем месту налазе се предузетници, а као и у претходно анализираним периодима, на последњем месту налазе се правна лица нерезиденти.

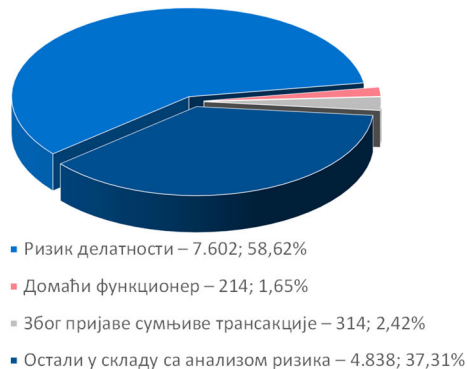
Структуре странака физичких односно правних лица и предузетника резидената са аспекта основа за класификацију у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма приказане су на графиконима 9, 10 и 11.

Укупно 46,66% странака физичких лица резидената банке су класификовале у висок ризик у складу са извршеном анализом ризика, док је 37,15% ових странака класификовано у висок ризик јер нису били присутни приликом успостављања пословног односа. На странке које су класификоване у висок ризик јер су извршиле трансакције које су пријављене као сумњиве Управи за спречавање прања новца (у даљем тексту: Управа) односи се 4,74%. У структури странака физичких лица резидената високог ризика, банке су за 4.876 странака утврдиле да имају статус

функционера (11,45%). У односу на стање на дан 31. децембра 2022. године, у анализираном периоду смањен је број свих наведених категорија.

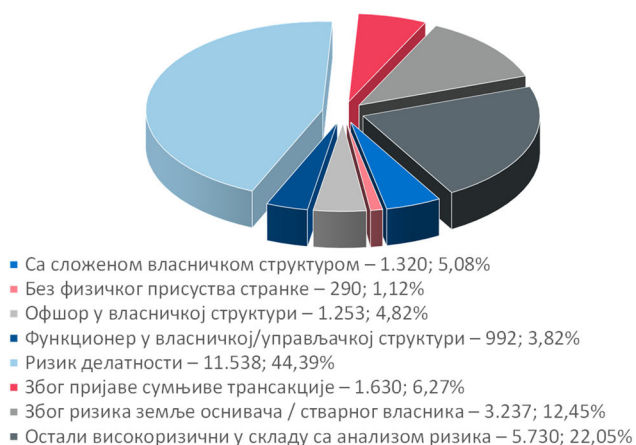
Графикон 10. Структура високоризичних странака – предузетници на дан 31. 12. 2023.

Банке су у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма класификовале 7.602 предузетника (58,62%) јер обављају неку од делатности која има повећан ниво ризика, 2,42% из разлога што су трансакције које су извршили пријављене као сумњиве Управи, 1,65% јер имају статус функционера, док је преостали 37,31% класификован у висок ризик у складу са извршеном анализом ризика.

У односу на стање на крају 2022. године, у анализираном периоду повећан је удео предузетника који су сврстани у висок ризик због ризика делатности, као и удео предузетника за које је утврђен статус функционера и удео предузетника који су сврстани у висок ризик због ризика делатности, док је смањен удео предузетника који су у висок ризик класификовани у складу са извршеном анализом ризика.

Графикон 11. Структура високоризичних странака – правна лица резиденти на дан 31. 12. 2023. године

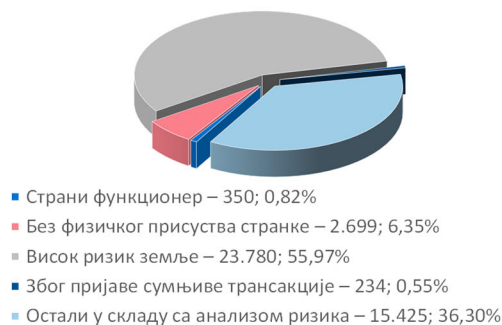

У анализираном периоду банке су 11.538 правних лица резидената класификовале у висок ризик због тога што обављају неку од делатности високог ризика, 3.237 њих због ризика земље оснивача / стварног власника, 1.630 јер су трансакције које су ова правна лица извршила пријављене Управи као сумњиве, 1.253 услед постојања офшор правног лица у власничкој структури, 992 јер имају функционера у власничкој/управљачкој структури, за 1.320 правних лица основ за класификацију у висок ризик била је сложена власничка структура, свега 1,12%, тј. 290 странака правних лица резидената сврстано је у ову категорију због успостављања пословног односа преко пуномоћника, без физичког присуства странке, а преосталих 5.730 сврстани су у овај ниво ризика у складу са анализом које су сачиниле банке.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је повећање броја правних лица која обављају неку од делатности високог ризика (за 1.187), правних лица са сложенom власничком структуром (за 11), правних лица који су сврстани у категорију високог ризика због ризика земље (оснивача или стварног власника) (за 868). Такође, у односу на претходно анализирану годину уочено је смањење правних лица за која су трансакције пријављене као сумњиве Управи (за 256) и повећање броја правних лица са офшор у власничкој структури (97 случајева).

Структуре странака физичких односно правних лица нерезидената са аспекта основа за класификацију у висок ризик од прања новца и финансирања тероризма приказане су на графиконима 12 и 13.

Графикон 12. Структура високоризичних странака – физичка лица нерезиденти на дан 31. 12. 2023. године

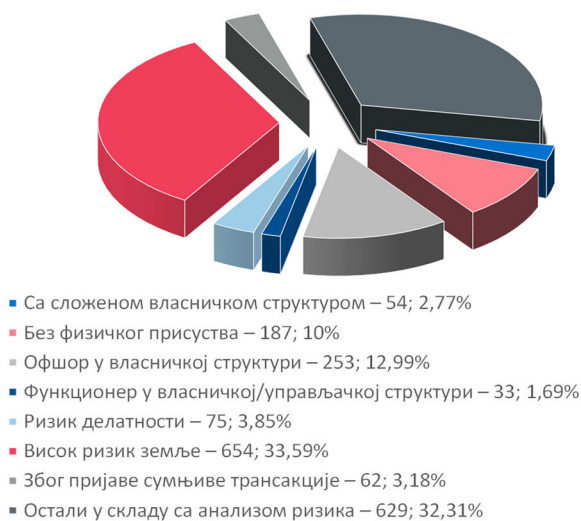

Највећи део физичких лица нерезидената (55,97%) класификовано је у висок ризик јер су из земље за које су банке процениле висок ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма, 6,35% из разлога што нису били присутни приликом успостављања пословног односа, док је 36,30% физичких лица нерезидената сврстано у висок ниво ризика у складу са анализом које су сачиниле банке.

Осим наведеног, 0,55% физичких лица нерезидената класификовано је у висок ризик јер су извршили трансакције које су пријављене као сумњиве Управи. У структури странака високог ризика физичких лица нерезидената банке су за 350 лица утврдиле да имају статус функционера.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је повећање броја оних који су сврстани у категорију високог ризика због високог ризика земље за 7.433, као и оних сврстаних у категорију високог ризика према другом основу, у складу са анализом ризика (за 9.659). Такође, учено је смањење броја странака физичких лица нерезидената који су сврстани у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи за осам случајева, смањење броја физичких лица нерезидената који нису били присутни приликом успостављања пословног односа, и то за 949. Број страних функционера је повећан за четири у односу на претходно анализирану годину.

Графикон 13. Структура високоризичних странака – правна лица нерезиденти на дан
31. 12. 2023. годин

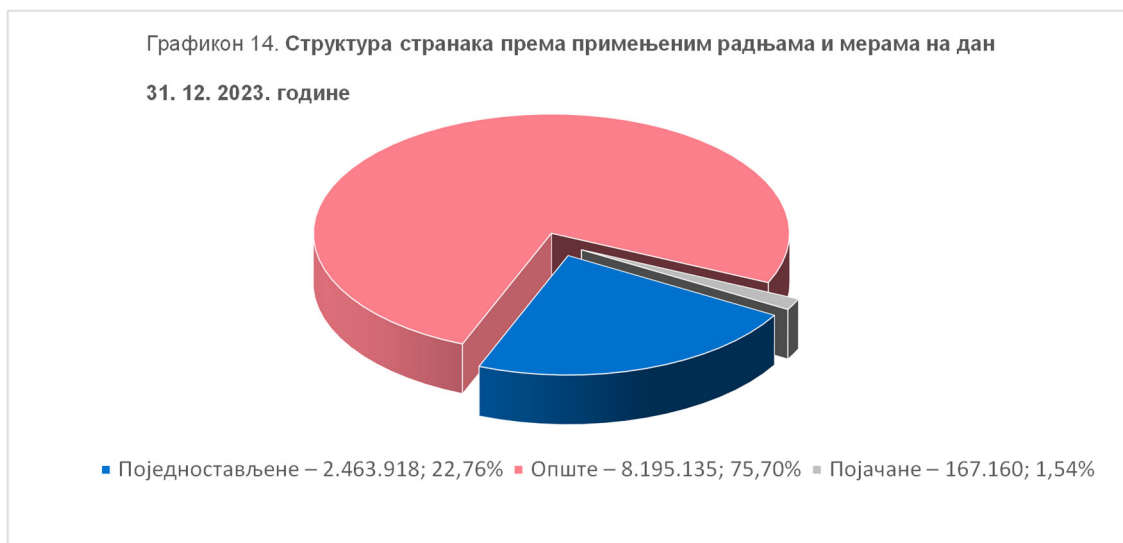

У структури високоризичних правних лица нерезидената највеће учешће (33,59%) имају правна лица нерезиденти која су банке класификовале у висок ризик због високог ризика земље, потом са учешћем од 32,31% следе правна лица која су банке класификовале у висок ризик у складу са извршеном анализом ризика. Следи учешће правних лица нерезидената са офшор у власничкој структури, њих 12,99%. Висок степен ризика, због ризика делатности, банке су процениле за свега 3,85%, због сложене власничке структуре 2,77% правних лица нерезидената, 1,69% јер имају функционера у власничкој/управљачкој структури, а 3,18% се односи на странке које су класификоване у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи.

У односу на претходно анализирану годину, уочено је смањење броја правних лица нерезидената са статусом функционера за 34, броја правних лица нерезидената који имају офшор у власничкој структури за 41, правних лица нерезидената чији је ризик делатности висок за 28, као и оних који су сврстани у категорију високог ризика у складу са анализом ризика за седам. Повећан је број оних који су сврстани у категорију високог ризика земље за 45, као и број оних која су сврстани у категорију високог ризика због пријаве сумњиве трансакције Управи за 14.

V Структура странака по примењеним радњама и мерама познавања и праћења странке

Сагласно Закону, банке примењују опште, поједностављене или појачане радње и мере познавања и праћења странке. У периоду за који се врши ова анализа, на 75,70% странака у банкарском сектору примењене су опште радње и мере. Појачане радње и мере спроводе се код 1,54%, а поједностављене код 22,76% странака (Графикон 14).

Упоредни преглед структуре броја странака по процењеним степенима ризичности и примењеним радњама и мерама на дан 31. децембра 2023. године приказан је у Табели 1.

Табела 1. Структура странака у банкарском сектору према степену ризика и примењеним радњама и мерама

Степен ризика	Број странака	Учешће (%)	Примењене мере	Број странака	Учешће (%)
Низак	4.107.196	37,93	поједностављене	2.463.918	22,75
Средњи	6.593.031	60,89	опште	8.195.135	75,69
Висок	125.986	1,16	појачане	167.160	1,54
	10.826.213	100		10.826.213	100

На основу анализе података из Упитника, закључује се да банке не примењују поједностављене радње и мере на све странке које су класификовале у низак ризик, већ да на преко 40% странака ниског ризика примењују најмање опште радње и мере. Банке појачане радње и мере примењују на све странке класификоване у висок ризик, али, сигурности ради, и на 41.174 странке које су сврстале у средњи или низак степен ризика.

У посматраном периоду било је укупно 3.117 случајева одбијања успостављања пословног односа/извршења трансакције код 19 банака (више од 50% случајева односи се на једну банку),

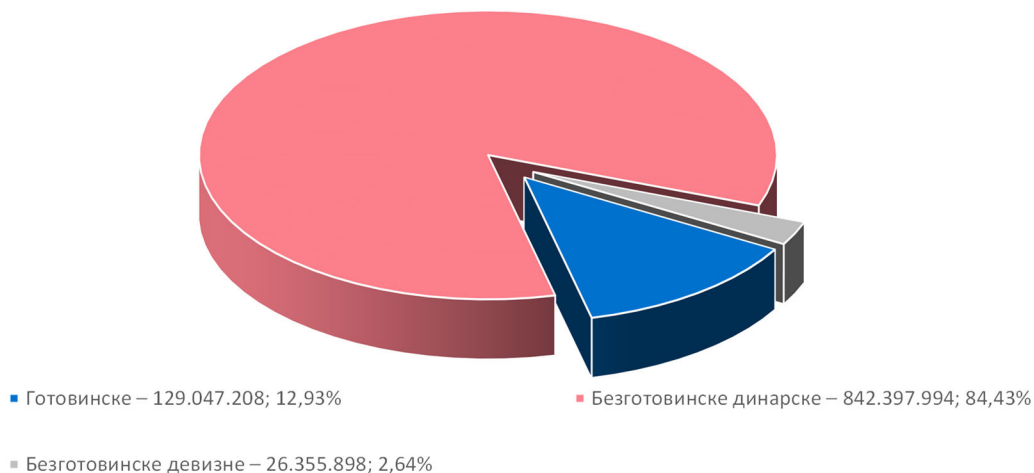
617 случајева се односи на одбијање успостављања пословног односа / извршења трансакције код 13 банака због немогућности извршења радњи и мера из члана 7. става 1. тачака 1–5 Закона, 1.814 случајева у 15 банака односи се на одбијање успостављања пословног односа / извршења трансакције због неприхватљивости клијента према степену ризика од прања новца и финансирања тероризма, док се код десет банака 686 случајева одбијања успостављања пословног односа / извршења трансакције односи на друге разлоге, а то су: препозната је трансакција *walk-in* клијента према лицу које се баве пружањем услуга повезаних с дигиталном имовином, а с обзиром на то да банка не сарађује с лицима која се баве пружањем поменутих услуга, наведена трансакција није извршена, сумња у пословну активност клијента, као и сумња у податак о стварном власнику, сумња да је у питању фиктиван стварни власник клијента (лице је повезано путем власничке и управљачке структуре с великим бројем правних лица), немогућност банке да подржи пословање клијента – захтеви за производима које банка не поседује, трансакције у валутама које банка нема могућност да подржи и сл., криптовалуте, ризик од санкција, регистрована делатност клијента је у вези с рециклажом и секундарним сировинама, клијент је држављанин земље с којом према интерним актима банке није дозвољено успостављање пословних односа (Иран, Северна Кореја, Сирија и Мјанмар), санкције – санкционисано лице у власничкој структури, клијент је имао намеру да се бави искључиво реекспортом (увоз/извоз робе у Русију / из Русије), приливи преко платних институција где банка нема податак о пошиљаоцу, плаћање робе/услуге која је на санкцијама или је потенцијални клијент на санкционим листама, репутациони ризик, непознати подаци о пореклу средстава која ће бити предмет пословног односа јер клијенти не планирају да пренесу зараду у банку или се ради о незапосленим лицима (углавном лица из Русије, али и из Ирана, Кубе, Сирије, Белорусије, Палестине), санкционисана лица и робе/услуге, преварне радње, негативне информације, лица повезана с клијентима који су били предмет пријаве и раскида пословне сарадње, регистрација правних лица са стварним власницима из ратом обухваћених подручја (Русија и Украјина) и дописи државних органа.

VI Подаци о трансакцијама и производима

У посматраном периоду банке су извршиле укупно 997.801.100 трансакција (укључујући готовинске и безготовинске – динарске и девизне), што је за 73.943.699 трансакција више него у претходно посматраном периоду. Укупна вредност ових трансакција је 1.932.251.239.150 евра.

Структура броја извршених готовинских и безготовинских (динарских и девизних) трансакција, у банкарском сектору у периоду јануар–децембар 2023. године приказана је на Графикону 15.

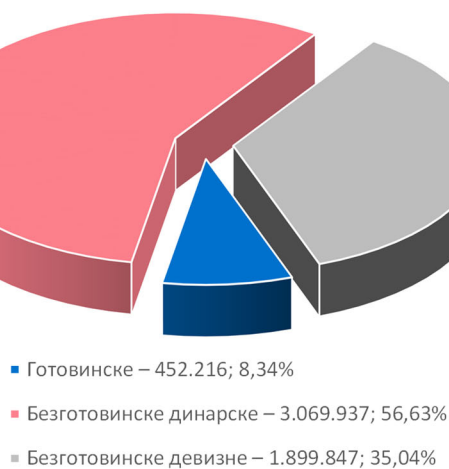
Графикон 15. Структура учешћа извршених готовинских и безготовинских (динарских и девизних) трансакција у 2023. години

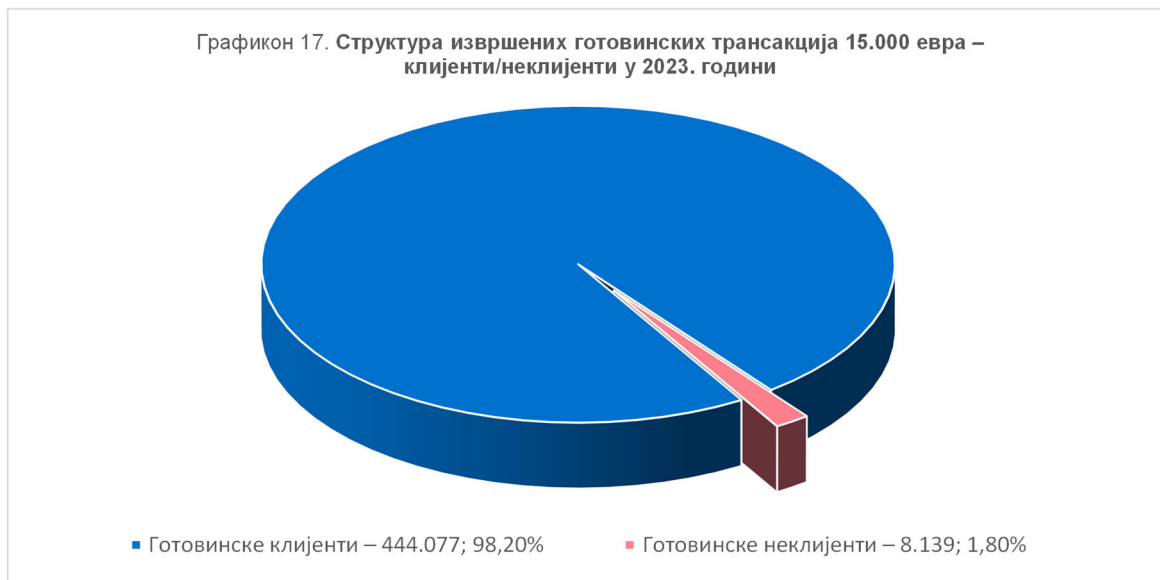
Као и у претходно посматраним периодима, а према достављеним подацима, највеће учешће у укупном броју извршених трансакција у целокупном банкарском сектору имају безготовинске трансакције извршене у динарима – 84,43%. На другом месту са учешћем од 12,93% у структури извршених трансакција налазе се готовинске трансакције, док су на последњем месту по учешћу извршене безготовинске трансакције у страним валутама са 2,64%.

У истом периоду извршено је укупно 5.422.000 безготовинских и готовинских трансакција у износу од 15.000 евра и више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, где такође највеће учешће имају безготовинске трансакције извршене у динарима – преко 56% (Графикон 16).

Графикон 16. Структура учешћа извршених готовинских и безготовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности у 2023. години

Преглед структуре броја готовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, са аспекта да ли су их извршиле странке у банци с којом имају успостављен пословни однос, односно то немају, тзв. „неклијенти”, приказан је на Графикону 17.

Од укупно 452.216 извршених готовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије, свега 8.139 трансакција, са учешћем 1,80%, извршила су лица која нису била странке банке у којој су ове трансакције реализоване.

На основу одговора на питања у вези са странкама које су националним проценама оцењене као странке које су више изложене ризику од прања новца и финансирања тероризма: резиденти физичка лица који обављају делатност, нерезиденти физичка лица, нерезиденти правна лица, регистрована пољопривредна газдинства, непрофитне организације, функционери резиденти, функционери нерезиденти, странке које се баве прометом злата, приређивачи игара на срећу, странке које се баве трговином уметничким делима, посредници у промету и закупу непокретности и странке које се баве инвестирањем у непокретности, закључено је следеће:

Укупан број безготовинских трансакција извршених у периоду 1. јануар – 31. децембар 2023. године које се односе на ове странке износи 106.098.044, што је око 12,21% у односу на укупан број извршених безготовинских трансакција, док је укупна вредност ових трансакција 94.514.874.872 евра, што је 5,07% у односу на укупну вредност безготовинских трансакција. Највећи број оваквих трансакција извршили су предузетници, док се по вредности издвајају регистрована пољопривредна газдинства.

Што се тиче интерних извештаја које су запослени у банци доставили овлашћеном лицу у вези са сумњом у прање новца и/или сумњом у финансирање тероризма у периоду 1. јануар – 31.

децембар 2023. године значајно је истаћи да их је укупно било 83 и да се сви односе на извештаје у вези са сумњом у прање новца, тј. извештаја у вези са сумњом у финансирање тероризма није било.

У периоду 1. јануар – 31. децембар 2023. банке су Управи доставиле 293 извештаја о сумњивим активностима који се односе на ове странке у укупној вредности од 122.702.380. У односу на укупан број пријављених сумњивих активности у овом периоду на наведене странке се односи око 37% броја, тј. скоро 3% вредности.

Најчешћи разлози за пријаву сумњивих активности били су: безготовинске уплате на рачуне правних лица, а затим трансфер новца с рачуна правних лица на рачуне физичких лица која се одмах односно у краћем временском периоду по пријему готовински подижу, а за које нема економске или друге логичке оправданости, трансакције које нису у складу са уобичајеним активностима или профилем клијента, сумњиво порекло средстава, недостављање обавезних тражених докумената, фиктивни канали дистрибуције новца, бојлер и фантом фирме, симуловани послови у области секундарних сировина, позајмице оснивача, избегавање трансакција које подлежу пријави Управи, реекспорт робе и сл. На основу изложеног, неопходно је да банке у наредном периоду посебну пажњу обрате управо на ове околности.

Банке су и током 2023. године наставиле да обавештавају Народну банку Србије о увођењу нових производа у своју пословну понуду. У посматраном периоду, након достављања комплетне документације, 11 банака је проширило своју листу производа за 24 нова производа.

Када је у питању електронско банкарство, седам банака је овај производ проценило као високоризичан, а 12 банака као средње високоризичан са становишта изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, док га је једна банка оценила средње ниским степеном ризика. Шест банака је мобилно банкарство проценило као производ високог ризика, а њих 11 као производ средње високог степена ризика од прања новца и финансирања тероризма, док га је једна банка оценила средње ниским степеном ризика. Електронско банкарство користи 4.029.814 странака, мобилно банкарство 3.127.281, а приватно банкарство 943 странке. Према добијеним подацима, у току 2023. године 15 од 20 банака је одобрило 2.628 кредита обезбеђених 100% депозитом, укупне вредности 125.986.253,85 евра. Укупан број одобрених кредита обезбеђених 100% депозитом 31. децембра 2022. године за 1.074 је већи у односу на стање на дан 31. децембра 2021. године, а укупна вредност оваквих кредита у односу на претходно анализирани период већа је за 19.971.981,78 евра.

Према подацима прикупљеним у вези с дигиталном имовином, укупно 11 банака се изјаснило да омогућава извршавање платних трансакција повезаних с дигиталном имовином или пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином, што је у односу на прошлу годину више за укупно три банке.

Ове трансакције се односе на: картичне трансакције и трансакције у домаћем платном промету које су повезане с дигиталном имовином, безготовинске трансакције – приливи на рачуне физичких лица од пружаоца услуга повезаних с виртуелним валутама које има дозволу Народне банке Србије, трансакције куповине и продаје дигиталне имовине у мањим износима од лиценцираних компанија (и ка њима) које се баве пружањем услуга трговине дигиталном имовином и сл.

На питање којим категоријама клијената банка омогућава извршење тих трансакција, банке су се изјашњавале веома различито, од тога да су ове трансакције омогућене физичким лицима – резидентима који имају картице банке, затим искључиво правним лицима – резидентима, пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином уписаним у регистар пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама Народне банке Србије, с важећом дозволом Комисије за хартије од вредности и врсте услуга повезаних с дигиталним токенима, до одговора да се ова услуга омогућава свима.

Најчешће јурисдикције одакле се врше ове трансакције ка Републици Србији су: Велика Британија, Република Ирска, Гибралтар, Литванија, Естонија, САД, Луксембург, Лихтенштајн, Малта, Словенија, Хрватска и Немачка.

Укупно је извршена 107.351 трансакција, вредности 76.197.930,00 евра, 2.608.567.759,00 динара и 868.425,00 долара (стање на дан 31. децембра 2023. године), што је у односу на претходно анализирани период (стање на дан 31. децембра 2022. године) повећање броја трансакција за 66.030, повећање вредности извршених трансакција у еврима за 75.830.368 евра, повећање вредности извршених трансакција у динарима за 2.076.492.159,37 динара и повећање вредности извршених трансакција у доларима за 844.566,67 долара.

Четири банке су се изјасниле да пружају финансијске услуге пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином, док се у претходно анализираном периоду само једна банка изјаснила да пружа овакве услуге.

Ове услуге се односе на: отварање и вођење динарских и девизних рачуна, услуге електронског банкарства, извршавање платних налога у земљи и иностранству повезаних с виртуелним валутама, као и све остале услуге, неvezано за дигиталну имовину, из асортимана производа банке, а у складу с потребама клијента.

Шест банака се изјаснило да омогућава извршење споменутих трансакција функционерима, пет банака да их извршава офшор правним лицима или правним лицима у чијој се власничкој структури јавља офшор правно лице, као и да извршава овакве трансакције ка државама које имају стратешке недостатке у свом систему спречавања прања новца и финансирања тероризма, док четири банке примају овакве трансакције из држава које имају стратешке недостатке, а пет банака се изјаснило да не чине ништа од наведеног.

Финансијске услуге пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином банке пружају искључиво пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином основаним у Републици Србији, при чему примењују појачане радње и мере познавања и праћења странке. Ове мере су нпр. анализа промета рачуна клијената пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, примена листе индикатора за препознавање основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма код пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама, активно праћење јавно доступних вести и информација о учесницима у трансакцијама (укључујући банке крајњих корисника средстава ако нису директни кореспондентни банке), средства за куповину токена прихватају се искључиво у оквиру земље од домаћих инвеститора, а плаћање се врши преносом с текућег рачуна (спроведен *KYC*), а не директном уплатом готовине на рачун клијента.

Главни извори сазнања банке о индикаторима високог ризика од прања новца и финансирања тероризма у платним трансакцијама повезаним с дигиталном имовином и платним трансакцијама пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином су: Национална процена ризика Републике Србије, Листа индикатора за пружаоце услуга повезаних с дигиталном имовином, Одлука о смерницама за примену одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике над којима Народна банка Србије врши надзор, информације добијене од државних органа, обуке које организује организација *ACAMS*, јавно доступне информације на интернету (нпр. *Risk-Based Approach to Virtual Assets – FATF* и сл.).

При успостављању пословног односа с правним лицем банке проверавају да ли то лице намерава да се бави пружањем услуга повезаних с дигиталном имовином, и то: на основу упитника / захтева за отварање рачуна, који клијент попуњава приликом успостављања пословне сарадње, претрагом правног лица у регистру пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама НБС.

VII Поверавање послова који се односе на радње и мере познавања и праћења странке трећем лицу

Могућност да повере вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу, у складу са Законом, у анализираном периоду искористиле су свега четири банке у целокупном банкарском сектору и на тај начин прибавиле податке и документацију за укупно 605.645 странака (на тај начин једна банка прибавила је податке за 536.678 странака). У односу на стање на дан 31. децембра 2023. године, број странака за које су податке и документацију прибавила трећа лица у складу са Законом повећан је за 458.028 случајева.

VIII Кореспондентски односи

У анализираном периоду четири банке су се изјасиле да немају успостављене лоро кореспондентске односе с банкама и другим сличним институцијама које имају седиште у иностраној држави. Преосталих 16 банака успоставило је укупно 179 лоро кореспондентских односа (пет лоро кореспондентских односа више у односу на стање на дан 31. децембра 2022. године), који се односе на 86 банака из Европске уније и 81 банку ван ње.

Ових 16 банака је имало успостављен лоро кореспондентски однос с банкама које имају седиште у Европској унији (њих 13), као и с банкама које имају седиште ван Европске уније (њих 14).

Четири банке су се изјасиле да имају успостављен лоро кореспондентски однос са укупно десет банака, које имају седиште у иностраној држави која се налази на листи држава које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма.

На питање да ли је било случајева затварања лоро рачуна у периоду за који се врши ова анализа, пет банака се позитивно изјаснило, да су затвориле укупно 16 лоро рачуна, наводећи као разлог престанак рада банке, спајање уз припајање и неактиван рачун, економску неисплативост за одржавање рачуна и захтев за гашење рачуна од стране клијента.

Ностро кореспондентске односе банке имају са укупно 210 банака, док се пет банака изјаснило да имају успостављене ностро кореспондентске односе са осам банака које имају седиште у иностраној држави с листе држава које имају стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма.

IX Обука запослених

У банкарском сектору послове који подразумевају директни контакт са странкама непосредно обавља укупно 11.300 запослених, односно 1.377 запослених мање него 31. децембра 2022. године, при чему релативно учешће запослених који су у директном контакту са странкама у укупном броју запослених у банкарском сектору износи нешто више од 52%, што је мање него у претходно анализираном периоду, када је овај показатељ износио нешто више од 58%.

Све банке су се изјасиле да су обуком обухваћене релевантне одредбе прописа којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма и прописа којима се уређује ограничавање располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење. Две банке су се изјасиле да обуком нису обухваћене релевантне одредбе прописа којима се уређује заштита података о личности.

Обуку најчешће врше овлашћена лица и њихови заменици, обучени руководиоци организационих јединица и запослени у Одељењу за спречавање прања новца, а то чине и путем радионица и путем *e-learning*-а. Укупно 13 банака се изјаснило да се обука за запослене који су у директном контакту са странкама организује једном годишње, три банке обуке организују два пута годишње, док се код четири банке обука организује три и више пута годишње.

Према достављеним подацима, једна банка је вршила обуку само путем директног контакта, док су све остале банке обуке вршиле и путем *e-learning*-а и путем директног контакта са запосленима (у тренинг центрима, интерактивним тренинзима, радионицама уз коришћење презентација у *Power Point*-у).

Према добијеним подацима у периоду 1. април 2018 – 31. децембар 2023. обуку је успешно завршило 65.887 запослених у банкарском сектору.

Све банке су се изјасниле да су своје запослене упознале с последицама непримењивања закона, процедура и налазима контрола управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

X Организациона структура

На основу достављених одговора на Упитник, 17 банака има посебну организациону јединицу која се бави искључиво спровођењем Закона, док три банке те послове извршавају у оквиру других организационих јединица. У 17 банака у посебним организационим јединицама запослено је укупно 136 лица којима су поверени послови у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма, укључујући и овлашћено лице и његовог заменика.

У току 2023. године 14 банака се потврдно изјаснило о промени запослених на позицији овлашћеног лица и/или његовог заменика, а као разлоге су навеле престанак радног односа лица која је претходно заузимало ову позицију и распоређивање на ново радно место. Све банке су се изјасниле да су о извршеној промени обавестили Управу у складу са Законом.

На питање да ли овлашћено лице и његов заменик који обављају послове спречавања прања новца у складу са Законом, осим послова спровођења Закона свакодневно обављају и друге послове банке, 16 банака је дало одричан одговор, док су се четири банке изјасниле да заменици овлашћених лица обављају и друге послове у банци.

У седам банака флукуација запослених који обављају послове у вези са спречавањем прања новца, или су у директном контакту с клијентима, износила је мање од 10%, у 11 банака (55% банака) флукуација је износила између 10 и 50%, а у две банке флукуација је износила преко 50%.

Банке у достављеним Упитницима као разлоге флукуације наводе: повећање обима посла у одељењу *AML*, очекивану флукуацију у складу с трендом из претходних година, природну флукуацију (прелазак код другог послодавца), породилска одсуства, престанак радног односа услед одласка у пензију, промене овлашћеног лица и заменика овлашћеног лица, промене особља које је у директном контакту са странкама, као и њихово бројчано повећање, напуштање банке од стране запослених путем програма добровољних одласака, повећање броја запослених настало попуњавањем упражњених/недостајућих позиција и сл.

Према достављеним подацима, све банке су се изјасниле да поседују посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција и лица. Скоро све банке користе неки од екстерно набављених софтвера (*Siron AML*, *Norcom*, *Asseco SEE*, *Aseba AML Tool* и др.), док је неколико њих развило интерни модел *AML* софтвера. У свим банкама наведени софтвер препознаје више међусобно повезаних готовинских трансакција исте странке чија је укупна вредност једнака или већа од 15.000 евра или више, а у 18 банака омогућава и класификацију странака по степену ризика од прања новца и финансирања тероризма (идентично као у претходно посматраном периоду).

На питање да ли банка има установљене процедуре за извршавање обавеза у складу с прописима о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење, као и да ли користи софтверску апликацију ради вршења периодичних провера да ли су странке с којима је већ успостављен пословни однос означена лица у смислу наведених прописа, све банке су одговориле потврдно.

У анализираном периоду ни у једној банци није било случајева да је банка утврдила да је лице с којим успоставља пословни однос или чију трансакцију извршава, или лице с којим је раније успостављен пословни однос – означено лице у смислу прописа о ограничавању располагања имовином ради спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење.

Банке су се такође изјасниле о броју показатеља које су с Листе за препознавање сумњивих трансакција, као и Листе показатеља у вези с финансирањем тероризма, објављене на сајту Управе, укључиле у тај софтвер.

У следећем прегледу приказано је који су број показатеља за препознавање сумњивих трансакција у вези с прањем новца који су објављени на сајту Управе банке увеле у свој софтвер.

Табела 2. Број укључених показатеља у вези с прањем новца

Број показатеља за банке	Број банака
мање од 10	4
10–19	10
20–29	4
30–37	2

Према добијеним подацима, све банке су се изјасниле да су у свој софтвер укључиле показатеље за препознавање сумњивих трансакција у вези с финансирањем тероризма.

Табела 3. Број укључених показатеља у вези с финансирањем тероризма

Број укључених показатеља у вези с финансирањем тероризма	Број банака
мање од 5	15
5–10	2
више од 10	3

Осим наведеног, 17 банака је навело и број од укупно 212 других сценарија које су укључиле у софтвер за препознавање сумњивих трансакција и/или лица.

Број банака у зависности од укључених сопствених сценарија у софтверу дат је у Табели 4.

Табела 4. Број укључених сопствених сценарија

Број укључених сценарија које су банке саме развиле	Број банака
мање од 5	6
5–9	2
10–19	9
20–30	3

Све банке су на питање да ли су обезбедиле делотворан и примеран систем праћења трансакција одговориле потврдно. Банке су одредиле да у реалном времену прате следеће трансакције: девизне трансакције у земљи и иностранству, девизна плаћања с рачуна клијената банке (посебно према земљама које се сматрају офшор дестинацијама, трансакције према земљама које не примењују стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, као и девизне трансакције плаћања које се врше са земљама високог ризика), девизне приливе и одливе са шифрама основа 302, 404, 540, 541 и 770 ради праћења трансакција повезаних с дигиталном имовином, трансакције којима се постојећем високоризичном клијенту одобрава неки нови производ банке, све трансакције и вршење провере да ли су учесници у трансакцијама лица која се налазе на међународним и домаћим листама означених лица, као и да ли се плаћања врше ка државама према којима Република Србија примењује санкције, безготовинске девизне трансакције које су заустављене на основу листе санкција и листе терориста, готовинске трансакције преко лимита, безготовинске трансакције већих износа, међусобно повезане трансакције, готовинске уплате и исплате извршене на шалтеру банке и друге. Праћење трансакција у реалном времену у већини банака врши се аутоматизовано и комбиновано, односно аутоматизовано и ручно.

Околности које банкама указују на висок ризик, а које ће примењивати при утврђивању трансакција које ће пратити у реалном времену углавном се односе на: трансакције које врше лица с листа међународних санкција и домаћих листа означених лица, трансакције чији учесници потичу из офшор земаља, земаља високог ризика или земаља које не примењују стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, трансакције које врше лица која се баве откупом и продајом секундарних сировина, као и која су приликом успостављања сарадње с банком сврстана у висок ризик, трансакције које при успостављању пословне сарадње врше нерезиденти, политичке партије, приватни инвестициони фондови, лица страног права итд., неуобичајени износ трансакције, шифра основа и сл. Већина банака наводи да све трансакције могу бити предмет накнадног праћења и да се овакво праћење углавном обавља свакодневно, али и полумесечно, месечно, тромесечно и полугодишње.

XI Достављање интерних извештаја овлашћеном лицу и извештавање Управе за спречавање прања новца

У анализираном периоду запослени у банци који су у директном контакту са странком доставили су овлашћеном лицу 300 интерних извештаја у случајевима када су посумњали да у вези са странком или њеном трансакцијом постоји ризик од прања новца, што је за 113 интерних извештаја мање у односу на претходно анализирану годину, и ниједан интерни извештај у којем се сумња односила на финансирање тероризма. Међутим, број интерних извештаја које су запослени у банци доставили овлашћеном лицу, а по којима подаци нису достављени Управи

износио је 166, из чега се може закључити да је на основу нешто мање од 45% укупног броја достављених интерних извештаја припремљено и прослеђено обавештење Управи. Банке су се изјасниле да су 2023. године Управи пријавиле укупно 791 извештај о сумњивим активностима.

Банке наводе да су најчешћи разлози за пријаву сумњивих активности следећи: сумњиве трансакције повезане с делатношћу управљања отпадом и остацима, трансакције за које постоји сумња у економску оправданост, учестало подизање готовине, негативне информације, сумњиво порекло средстава, неуобичајене активности у односу на редовно пословање клијента, недостављање обавезних тражених докумената која су основ за извршење трансакције, немогућност прибављања информација о пореклу имовине која је предмет трансакције, покушај извршења трансакција на основу фиктивне документације и покушај извлачења новца из привредних друштава и повезаних лица, сумња у стварног власника, трансфер новца с рачуна правних лица на рачуне физичких лица, која се одмах односно у краћем временском периоду по пријему готовински подижу, а за које нема економске или друге логичке оправданости, полагање готовине и стално давање идентичних изјава о основу полагања за коју постоји сумња у истинитост, као и сумња у порекло тако положеног новца, трансакције по основу промета услуга (нпр. консултантске, маркетиншке, рачуноводствене, услуге посредовања и сл.) за које је тешко утврдити тржишну цену и која нису у складу са очекиваном односно уобичајеном активношћу клијента, коришћење рачуна физичког лица за обављање пословне активности, бојлер и фантом фирме, зајмови, прикривање стварног власника, лажна пословна документација, избегавање трансакција које подлежу пријави Управи, коцкање и клађење, позајмице оснивача за ликвидност, злоупотреба рачуна или привредног субјекта, нерегистровано обављање делатности, трговина непокретностима, реекспорт, избегавање правдања материјалних трошкова, платне картице, трговина робом високе вредности итд.

Околности које су, према сазнањима банака, у посматраном периоду утицале на повећање ризика од прања новца и финансирања тероризма, тзв. ризици у настајању, односе се на: клијенте домаћа правна лица чији су оснивачи из ратом угрожених подручја (Израел, Русија, Украјина), као и оснивачи из бивших совјетских република и балтичких држава (Молдавија, Летонија, Литванија и др), шифра делатности 4677 – трговина на велико отпацама и остацима, а које се баве откупом секундарних сировина на основу фиктивне документације, велики број захтева за отварање рачуна физичких лица, студената из земаља у којима се одвијају терористичке активности или из држава које подржавају тероризам, одређена правна и физичка лица регистрована са шифром делатности 4799 – остала трговина на мало изван продавница, тезги и пијаца која имају интенцију да се баве дигиталном имовином (криптовалутама), клијент је правно лице чији рачун има транзитни карактер у смислу брзог протока новца путем трансакција високих вредности, посебно ако трансакције немају јасну економску оправданост, клијент је новоосновано правно лице или правно

лице који постоји дужи временски период али без значајне пословне активности, а које у кратком року остварује пословање у веома значајном обиму у погледу износа трансакција, фреквентности и учесника, клијент правно лице чије је регистровано седиште на адреси за коју постоји сумња да је фиктивна, клијент и/или чланови управљачке и власничке структуре или стварни власници појављују се у негативном контексту повезивања с криминалним активностима, укључујући и кривична дела прања новца и финансирања тероризма, трансакције у вези с дигиталном имовином, реекспорт, обављање делатности која није регистрована у Агенцији за привредне регистре, а ни пријављена приликом успостављања сарадње, пословни однос (трансакције) између правних лица која имају дијаметралне шифре делатности, без уочене економске оправданости, велики прилив нерезидената, безготовински преноси с властитих рачуна из земаља домицила у Републику Србију.

XII Интерна ревизија и унутрашња контрола

На основу достављених одговора, све банке су унутрашњим актима уредиле систем унутрашњих контрола у банци.

Унутрашња контрола примене Закона у највећем броју банака је у надлежности организационог дела који се бави интерном ревизијом, а истовремено и у надлежности других организационих јединица, као што су организациона јединица која се бави контролом усклађености пословања банке, контролом пословања мреже или искључиво контролом спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Према подацима из Упитника, у току 2023. године 15 банака је извршило унутрашњу ревизију, код четири банке је унутрашња ревизија била у току у моменту давања одговора на Упитник, док је код једне банке ревизија последњи пут извршена 2022. године.

Како је наведено у Упитнику, 14 банака је приликом унутрашње ревизије утврдило пропусте и за уочене неправилности дати су рокови за отклањање. Отклањање утврђених неправилности у задатом року спроведено је у пет банака, док су остале банке навеле да споменути рокови и даље теку. Најчешћи пропусти који су утврђени унутрашњом ревизијом односе се на потребу за унапређењем интерних аката, односно усаглашавање интерних правила с правилима Групе, пропусти у вези с подацима који се односе на класификацију и рекласификацију клијената у систему, пропусти приликом идентификације клијената, неажурирани подаци клијената и неадекватан процес приликом истека идентификационог документа, мањи недостаци у вези с процесом КУС итд. На питање да ли је Извештајем спољног ревизора обухваћена област спречавања прања новца и финансирања тероризма, 18 банака је дало потврдан одговор.

У свим банкама овлашћено лице / заменик овлашћеног лица учествују у спровођењу унутрашње контроле и о резултатима извршене контроле извештавају руководство банке у форми периодичних извештаја (на месечном, тромесечном, полугодишњем или годишњем нивоу).

Према достављеним одговорима на Упитник од почетка године закључно са 31. децембром 2023. године, све банке су извршиле унутрашњу контролу која се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Осамнаест банака је унутрашњом контролом утврдило пропусте у току 2023. године и све су дале рок за уклањање утврђених неправилности. Шест банака је отклонило неправилности у задатом року, док код 12 банака тај рок још није истекао.

Најчешћи пропусти се односе на непотпуну документацију у досијеима клијената, неспровођење рекласификације у предвиђеном року, неадекватно уписани подаци о стварним власницима и неадекватно ажурирање документације.

У анализираном периоду пет банака се изјаснило да воде укупно десет дисциплинских поступака због проблема са интегритетом запослених (због учешћа у превари, крађи, корупцији и сл.). У односу на стање на дан 31. децембра 2022. године, број дисциплинских поступака због проблема са интегритетом запослених повећан је за три случаја. На питање о броју поступака који се воде против банке или запослених у банци у вези с прањем новца и финансирањем тероризма, као и у претходним извештајним периодима само једна банка се изјаснила да је у току један судски поступак који се води за привредни преступ именованог одговорног лица банке; наиме, наведени поступак је из ранијег периода, док је Народна банка Србије, у складу са законима, подносила пријаве за привредни преступ.

* * *